

İnceleme Makalesi

ARŞİV DÜNYASI

Cilt:9 - Sayı:1
2022/Yaz

RODERIC HOLLETT DAVISON'IN HAYATININ, ESERLERİNİN VE DÜŞÜNCESİNİN İNCELENMESİ

Özlem Yağmur ŞAFAK

*İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi*
ozlemyagmursafak@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-9405-3060>

ÖZ

Bu çalışmada, Roderic Hollett Davison'ın hayatı, eserleri ve düşüncesi incelenmiştir. Geniş bir çalışma alanını kapsayan Davison'ın çalışmaları, ağırlıklı olarak Osmanlı Tarihi, Osmanlı Diplomasi Tarihi, Türkiye Tarihi ve Avrupa Tarihi alanındadır. Çalışmalarında kaynakça kullanımına özen gösteren Davison'ın eserlerini çeşitli başlıklar altında toplamak mümkündür. Kitap, makale ve kitap incelemeleri yapan yazarın bu çalışma kapsamında kitapları ve makaleleri incelenmiştir. Bu bağlamda ilk alt başlıkta Davison'ın hayatı, kitapları ve makaleleri içerik açısından değerlendirilmekte; ardından çalışmaları içerik açısından gruplandırılan çeşitli alt başlıklarda birbirleriyle bağlantılı bir şekilde ele alınmaktadır. Böylece ele aldığı konular çerçevesinde, Davison'ın bakış açısı, üslubu ve eserlerin içeriği ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Son alt başlıkta ise, Davison'ın Türkiye üzerine düşüncelerine değinilmiştir. Yazarın çalışmalarındaki bütünlük ve birbirini tamamlayıcılık çalışmanın genel akışı içerisinde verilmiştir. Son olarak yazarın ve eserlerinin genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Modernleşme, Osmanlı İmparatorluğu, reform, Roderic Hollett Davison, Türkiye*

ANALYSIS OF THE LIFE, WORKS AND THOUGHT OF RODERIC HOLLETT DAVISON

Abstract

In this study was discussed the life, works and thought of Roderic Hollett Davison. Davison, who had a wide field of work, mainly focused on Ottoman history, Ottoman diplomacy, Turkish history and European history. It is possible to collect the works of Davison, who paid attention to the use of bibliography in his works, under certain subheadings. The books and articles of the author, who composed book, article and book reviews, were evaluated his books and articles as part of this study. In this context, the study was analyzed the books and articles. Within this context primarily, his life, books and articles were examined. Subsequently his books and articles were divided into in various ways in terms of content and analyzed in connection with each other. Thus, Davison's perspective, style and content of the works were examined in detail within the framework of the subjects he dealt with. The final subtitle, Davison's thoughts on Turkey are mentioned. Integrity and complementarity in the work of the author are given in the general flow of the study. Finally, the author and his works has been generally evaluated.

Key Words: *Modernization, Ottoman Empire, reform, Roderic Hollett Davison, Turkey*

RODERIC HOLLETT DAVISON'IN HAYATI, ESERLERİ VE ÇALIŞMA ALANLARI

Roderic Hollett Davison 'ın Hayatı

27 Nisan 1917 tarihinde New York'ta dünyaya gelen Roderic Hollett Davison, 1937 tarihinde Princeton Üniversitesi Tarih bölümünden mezun olmuştur. Babasının işi nedeniyle İstanbul'da büyüyen Davison, Robert Kolejinde okumuştur. Master ve doktora çalışmalarını ise Harvard Üniversitesinde tamamlamıştır. 1947 yılında George Washington Üniversitesinde dersler vermeye başlayan Davison, 1956'de profesör olmuş ve 1986 yılında emekliliğe ayrılmıştır. Ancak meslek hayatına geri dönen Davison, 1993 yılında kesin bir şekilde emekli olarak görevinden ayrılmıştır. Uzmanlık alanı olarak Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Avrupa Tarihi, Osmanlı Avrupa Diplomatik Tarihi ve Osmanlı Diplomasi Tarihi üzerine yoğunlaşmıştır. Türk Araştırmaları Kurumu, Ortadoğu Çalışmaları Kurumu, Amerikan Tarih Kurumu ve Ortadoğu Enstitüsüne üyelikleri bulunmaktadır. Akciğer rahatsızlığı nedeniyle 23 Mart 1996 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Davison'ın üç kitabı ve 50'den fazla makalesi vardır. Eserlerinden bazıları; Kısa Türkiye Tarihi (2004), Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform (2005), Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi (2016).

Bu çalışmanın çeşitli kısıtları vardır. İlk olarak küresel COVID-19 pandemisi nedeniyle Roderic Davison'ın "Kısa Türkiye Tarihi" kitabının orijinal metnine ulaşamamıştır. Ancak bunun dışında kalan bütün makalelere ve kitaplara erişilmiş ve incelenmiştir. Yine, çalışmada Davison'ın yaptığı kitap tanıtımları da incelenmemiştir.

Roderic Hollett Davison 'ın Çalışma Alanları

Davison, Osmanlı Diplomasi Tarihi, geç Osmanlı İmparatorluğu Kurumsal ve özellikle de Hükümet ve Yönetim Tarihi, Osmanlı Diplomasi Tarihinde Avrupa'nın büyük güçlerinin Türkiye ile ilişkileri, Avrupa Tarihi ve Avrupa'nın büyük güçlerinin Türkiye'ye bakışı alanlarında çalışmış bir yazardır. Ancak Davison'ın etkin olduğu dönem düşünüldüğünde bazı konulara yaklaşımı yüzeysel kalmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun idari modernleşmesini çok ayrıntılı bir şekilde anlatmasına rağmen hem bakışının İstanbul ve çevresi ile sınırlı olması hem de eserlerinde kültürel ve sosyal hayata yer vermemesi nedeniyle çalıştığı dönem bütünlüklü bir şekilde anlaşılamamaktadır. Ancak yazarın şarkiyatçı bakıştan uzak bir şekilde, tarafsız bir gözle hem Osmanlı İmparatorluğu'nu hem de Türkiye Cumhuriyeti'ni anlatması kendisini diğer Batılı yazarlardan ayırmaktadır. Bunun nedenlerinden birinin gençliğini Türkiye'de geçirmesi olduğunu düşünmekteyim.

Davison'ın Osmanlı İmparatorluğu ya da Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili olmayan veya kısa bilgiler içeren çeşitli makaleleri vardır. Bunlardan ilki "Jamal al-Din Afghani: A Note on His Nationality and on His Burial (1988(1))" makalesidir. Cemaleddin Afganî ile alakalı kısa bilgiler içermektedir. Bu makale, Davison'ın diğer makaleleri ile arasında bağ kurulamadığı için çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Diğer makalesi ise "The Records of the American Peace Society (1978(d))" makalesidir. Derneğin kuruluş ve devamına dair bilgiler içeren bu makale de bu çalışma kapsamında konu ile ilgili olmadığından çalışma kapsamına alınmamıştır. "Why Would Âli Pasha Promise to Support a Child in France Named Aali? (1984)" makalesi ise Ali Paşa'nın niçin "Aali" şeklinde yazıldığını anlattığı bir makalesidir. Osmanlı ya da Türk modernleşmesi içerisinde konumlandırılmadığı için çalışma dışında bırakılmıştır. Diğer makaleleri ise "The Last Class of the Term: Summarizing Western Civ (1991)" ve "Longevity in Memoir Titles Concerning the Ottoman Empire (1976)" eserleridir. Bu çalışmalarında da Osmanlı ya da Türk Tarihi ile ilgili bilgi olmadığı için çalışma dışında kalmıştır.

Roderic Hollett Davison 'ın Kitapları

Bu çalışma kapsamında incelenecek kitapları "Kısa Türkiye Tarihi (2004)", "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, 1856-1876 (2005)", "Osmanlı Türk Tarihi Batı Etkisi 1774-1923 (2016)" kitapları ve kitap tanıtımları haricindeki makaleleridir. "Kısa Türkiye Tarihi" adlı kitabın ilk baskısı 1968 yılında "Turkey" adı ile basılmış, 1974 yılında ise ikinci baskısı, "Turkey: A Short History" 1982

yılında “Turkey” kitabı yeni ön söz ve isimle basılmış, “Turkey: A Short History” 1988 basımında ise 1967-1988 yılları ilave edilerek tekrar basılmıştır.

Çalışma kapsamında Davison’ın ilk incelenecek kitabı “Kısa Türkiye Tarihi” (2004) adlı eseridir. Yazarın 1981 tarihli ön sözü ile başlayan eser, 209 sayfadır. Davison, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform” (2005) kitabında olduğu gibi bu kitabında Türkçe transkripsiyon ve isimler üzerine notlar koymuştur. Davison bu kitabında genel Türk Tarihini anlatmaktadır ve bu anlatısını 1965 yılına kadar getirmiştir. Ön sözde ise, 1980 darbesinden bahsetmektedir. Kitabın oldukça akıcı bir dili vardır. Aynı zamanda kitapta çok genel bilgiler vardır. Kitabın yüzeyselliği göz önüne alındığı takdirde Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde 1965 yılına kadarki Türk Tarihi anlatısı için liselerde okutulabilecek bir kitaptır. Ancak bu coğrafyada yaşamayan bireyler için kitap, üniversite düzeyinde Türk Tarihi anlatısında başlangıç olabilecek bir kitaptır. Türkçe basım kitabın en önemli eksikliği ise, bibliyografya ve dipnotunun bulunmamasıdır. Davison’ın ön sözünden anlaşıldığı kadarıyla kitabın dipnotları ve bibliyografyası vardır. Ancak Türkçe basımda bu bilgiler yoktur. Kitabın orijinal kopyasına da COVID-19 pandemisi nedeniyle ulaşamadığı için Davison’ın nasıl bir literatür kullandığı, Osmanlı Arşivinden yararlanıp yararlanılmadığı ve çalışmasında hangi dillerde çalışmalar kullandığı bilinmemektedir. Kısa Türkiye Tarihi, Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatı ile başlamakta ve törensel saygıyı anlatarak devam etmektedir. Kitap, Türk Tarihine ve düşünce yapısına giriş niteliğini taşıdığı için Türklerin ulusal bilinci, İslamiyet’in Türk tarihindeki ve kültüründeki yeri, Türkiye’nin batılılaşması, ekonomik gelişimi, sosyal hayatın değişimi, Türk Cumhuriyetçiliği, Türk Dış Politikası gibi çeşitli konuları sorularla incelemiş ve Türk siyasal, sosyal ve ekonomik tarihine kısa bir girizgâh yapmıştır. Kitabın önemli bir noktası ise, kitaptaki genel Türk Tarihi anlatısıdır. Kitabın diğer bölümleri ise Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Cumhuriyet Tarihi, Atatürk dönemi ve Atatürk sonrası dönemdir. Kitabı genel olarak incelediğimizde yazarın diğer kitapları gibi tematik olmadığını ve genel bir tarih anlatısı yaptığını görmekteyiz. Bu durum da diğer eserlerinde eksik olan genel anlatıyı doldurmaktadır. Ancak konuların yüzeysel bir şekilde incelenmesi kitabı akademik bir yayından öte lise öğrencileri için tarih dersinde kullanabilecekleri bir kitap haline getirmektedir. Yine de kitapta ilginç anekdotlara yer verilerek anlatım derinleştirilmeye çalışılmıştır.

Roderic Davison’a ait inceleyeceğimiz ikinci kitap ise “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform 1856-1876 (2005)” adlı eserdir. 495 sayfadan oluşan eser, Osmanlı İmparatorluğu’nun 1856-1876 yılları arasındaki yaklaşık yirmi yılını anlatmaktadır. Kitapta çeşitli yazım hataları vardır. Aynı zamanda kitabın girişinde yazarın doğum tarihi ile ilgili bilgi yanlışları vardır. Eserde geniş bir literatür kullanılmış ancak Osmanlı Arşivi’nden yararlanılmamıştır. Kaynakçada Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe literatürden yayımlara yer verilmiştir. Ancak kitabın yazıldığı dönem göz önüne alındığında, eserdeki literatür kullanımı oldukça geniştir ve farklı görüşlere de yer vermektedir. Yazar, döneminde yayınlanmamış belgelerden; kitaplar ve makalelerden; çeşitli mektuplardan; yayınlanmış resmî belgelerden ve dönem basınından yararlanmıştır. Yazar dipnotlarda ilgili konular ile alakalı eksik literatürden bahsetmiştir. Davison dipnotlarında incelediği konuları genişletmiştir. Aynı zamanda okuyuculara dipnotlarda çeşitli kaynaklar önererek konu ile ilgili ek çalışmalar ve okumalar yapılabileceğini belirtmiştir. Davison bu eserinin girişine de Türkçe transkripsiyon ve isimler üzerine notlar koymuştur. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform 1856-1876 (2005)” eserinde Davison’ın kendisinin de belirttiği gibi Osmanlı İmparatorluğu’nda bu dönemde olan reform hareketlerini başka ülkeler ile kıyaslamamıştır. Aynı zamanda eserde sosyal, ekonomik ve kültürel arka plana değinilmediği ve İstanbul merkezli yazıldığı için eser, derinlemesine bir okuma için eksiktir. Eser, 1856 yılına kadarki reformları ve gerilemeleri anlatarak başlamaktadır. Son olarak ise, 1876 Anayasa’sı anlatılmaktadır.

Yazara ait incelenecek üçüncü kitap ise, “Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi (2016)” kitabıdır. 376 sayfadan oluşan bu kitap, yazarın farklı yerlerde yayınladığı on iki farklı makaleyi ve eklediği bölümleri içermektedir. Bütün bu makalelerin ortak noktası, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti üzerindeki Batı etkisini incelemesidir. Genel Türk Tarihini anlatarak başlayan kitap, Atatürk’ün reform çalışmalarını anlatarak sona ermektedir. Eserde geniş bir literatür kullanılmıştır. Aynı zamanda bu eserde Osmanlı Arşivinden yararlanılmıştır. Kitapta Almanca, Fransızca, İngilizce ve Türkçe literatürden yayımlara kaynakçada yer verilmiştir. Yazar, döneminde yayınlanmamış belgelerden, kitaplar ve makalelerden, çeşitli mektuplardan, yayınlanmış resmî belgelerden, arşiv belgelerinden, romanlardan ve dönem basınından yararlanmıştır.

Davison'ın Eserlerinde Kullandığı Kaynakları İçeren Makaleleri

Davison'ın "State of the Art VI: Ottoman History (Post-1789) (1970(a))" adlı makalesi dönemin kitaplarını ve bu kitapların dönemlerindeki önemini anlamamız açısından önemli bir eserdir. Davison makalesinde geniş bir literatür çalışması yapmıştır. Eserin yazıldığı dönem düşünüldüğünde Davison'ın bu kadar çok esere ulaşması takdire şayandır. Davison bu makalesinde çalışmaları için kullandığı temel kaynakları da bizlere anlatmıştır. Aynı zamanda makalesinde çalışmaları için kullandığı kaynakların içeriğini de anlatmaktadır. Davison bu makalesinde hem eserleri incelemiş hem de 1970'lerin literatüründeki eksiklikleri görmüştür. Davison'a göre Osmanlı İmparatorluğu Tarihi için Hammer'ın eserinden daha iyi ve yetkin bir eser ortaya konulmasına ihtiyaç vardır (1970(a), s. 2). Yazar, eserleri incelerken belli bir bölgeye ya da yazara bağlı kalmadan, dönemi açısından önemli sayılan kişilerin çalışmalarına yer vermiştir. Davison'ın makalesindeki eserler incelendiğinde Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça, Türkçe dillerinde eserleri incelediği anlaşılmaktadır (1970(a), s. 2-14). Aynı zamanda Davison'ın dönemi için güncel eserleri yakından takip ettiği de anlaşılmaktadır. Makaledeki eserler Osmanlı ve Türk Tarihi açısından önemli kaynaklardır. Bu alanlarda çalışanlar için önemli kaynakların bir arada görülmesi nedeniyle makalesi, araştırmacılar açısından daha da önem arz etmektedir. "The Post-Prandial Musings of a Historian Who Has Been Working in the Ottoman Archives: Presidential Address (1975)" adlı eserinde ise Davison çalışma alanlarını ve kaynaklarını nerelerden bulduğunu ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Bu makalesine göre Davison'ın çalışma alanları, geç Osmanlı İmparatorluğu Kurumsal ve özellikle de Hükümet ve Yönetim Tarihi, Osmanlı Diplomasi Tarihi, Osmanlı diplomasi tarihinin Avrupa'nın büyük güçleri açısından Türkiye ilişkileri ve Avrupa'nın büyük güçlerinin Türkiye'ye bakışı alanlarında çalışmıştır (1975, s. 2). Davison "Ottoman Documents in the National Archives in Washington (1978(c))" makalesinde Washington Ulusal Arşiv kayıtlarından yararlandığını belirtmiş ve arşivdeki kayıtların düzeninden bahsetmiştir (1978(c), s. 1). Yazar çalışmalarını yapabilmek için ilk başvurduğu kaynağın arşivlerdeki hükümet kaynakları olduğunu söylemektedir. Ancak arşiv belgelerinde yer alan bilgilerin doğruluğuna dair şüpheleri olduğunu belirtmektedir. Örneğin bazı belgelerde ayaklanmalar esnasında valilerden şehirlerin tamamıyla sakin olduğu bilgisi verildiğini belirtmekte ve böyle hatalar nedeniyle arşiv belgelerini temkinli kullanmakta yarar olduğunu düşünmektedir (1975, s. 2). Yazarın bu üç makalesi, çalışmalarının içeriğini, kaynakçasını ve genel çerçevelerini anlatması açısından önemlidir. Yazar, bu iki makalesi ile diğer çalışmalarının da çerçevesini çizmekte ve eserlerine dair genel bilgiler vermektedir.

DAVISON'IN ESERLERİNİN ORTAK NOKTALAR ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Eserlerinin Dönemin Mühim Şahısları Üzerinden İncelenmesi

Davison, dönemleri dönemin mühim insanları üzerinden anlatmayı daha çok tercih etmektedir. Bu bağlamda inceleyebileceğimiz dört makalesi ve üç kitap bölümü vardır. Makaleleri; "Halil Şerif Paşa, Ottoman Diplomat and Statesman (1981(g)), Halil Şerif Paşa: the Influence of Paris and the West on an Ottoman Diplomat (1986(h)), Midhat Paşa and Ottoman Foreign Relations (1986(i)) ve The Question of Ali Pasa's Political Testament (1980)" olarak dört tanedir. Kitap bölümleri ise; Reform ve Komplo, 1856-1861: Ali, Fuad ve Kıbrıslı Mehmet (2005), Taşra Yönetimi: Mithat Paşa ile 1864 ve 1867 Vilayet Sistemi (2005) ve Ali ile Fuad'ın Son Başarıları, 1876-1871 (2005) olarak üç tanedir. Kitaplarında yer alan bölümler önceki çalışmada incelendiği için bu çalışmada yer verilmeyecektir. Bu eserler ışığında Davison'ın eserleri ve dönem değerlendirmeleri incelenecektir.

Davison, Osmanlı diplomatlarından Halil Şerif Paşa ile ilgili makalelerini yazarken 1986 yılında Halil Paşa ile ilgili biyografi olmadığından bahsetmekte ve literatürdeki önemli bir eksikliğe parmak basmaktadır. Davison'ın her iki makalesinde de yapmaya çalıştığı Halil Paşa'nın hayatını anlatmaktır. Davison "Halil Şerif Paşa: The Influence of Paris and the West on an Ottoman Diplomat" adlı makalesinde Halil Paşa'nın hayatına geniş bir şekilde yer vermektedir. Davison'a göre Halil Paşa, kültürlü, edebiyattan, müzikten kısacası sanattan anlayan biridir. Ayrıca Osmanlı tarzından çok Batı tarzını benimsemiştir (1981(g), s. 221). Aynı şekilde eşi Nazlı Hanım da kendisi gibi Batı kültürüne aşinadır ve bu durum Davison için alışılmadık bir durumdur. Davison'ın eserlerinin önemli bir eksiği de bu noktada gözümüze çarpmaktadır. Davison, Osmanlı'nın sosyal ve kültürel hayatını incelemeyeceği

için sosyal ve kültürel hayattaki bazı gelişmelerden uzaktır. Eserlerinin genelinde bu durum göze çarpmaktadır. Davison Halil Paşa hakkında Villemessant ile aynı şekilde düşünmektedir. Villemessant'ın düşüncesine göre Halil Paşa; "Modern uygarlığı eksiksiz bir biçimde özetleyen adamdır" (1981(g), s. 221). Ali Paşa, 1868 yılında sadrazam olduğunda sadece iç değil aynı zamanda dış sorunlarla da mücadele etmektedir. Ali Paşa, Halil Paşa'yı kendisine yardımcı olmak için yarı sürgününden Sultan Abdülaziz'in de izniyle çağırmıştır (1981(g), s. 210). II. Abdülhamid tahta çıktığında Adalet Bakanı olan Halil Paşa, Mithat Paşa ile 1876 Anayasası'nın hazırlıklarını da yapmıştır. (1981(g), s. 219).

Davison'ın Ali Paşa ile ilgili yazdığı makalesinin önemli bir özelliği de çeşitli belgeler ve kitaplar üzerinden dönemi anlatmaya devam etmesidir. Bunun örneklerini Mithat Paşa ile ilgili yazdığı makalelerde; birini "The Question of the Documents Called les Responsabilités (1990)" diğerini "The Secret Report on the Congress of Berlin (1979)" ve "The Treaty of Kuchuk Kaynardja: a Note on Its Italian Text (1988(k))" makalelerinde görmekteyiz. Davison bütün bu makalelerde belgelerin orijinal olup olmadığı ile alakalı geniş tartışmalara yer vermektedir. Ali Paşa'nın vasiyeti üzerinden ilerleyen makale, temel olarak Ali Paşa'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun içerisinde bulunduğu durumdan kurtarmak için ileri sürdüğü düşüncelerinden oluşmaktadır. Vasiyeti ayrıntılı bir biçimde inceleyen Davison, vasiyetin orijinalliğine dair sorgulamalar yapmaktadır. Davison'a göre vasiyette Ali Paşa'nın tamamıyla özgür basını savunması vasiyetin orijinalliğine gölge düşürmektedir çünkü Ali Paşa hayatı boyunca aksini savunmuştur (1980, s. 211). Aynı zamanda Davison, vasiyetteki "hiçbir gücün milliyetçilik ve sosyalizmi durdurmaya gücünün yetmeyeceğini" belirtmesi de vasiyetin orijinalliğine gölge düşürdüğünü söylemektedir (1980, s. 211). Çünkü Ali Paşa, Osmanlı söz konusu olduğunda milliyetçi düşüncelerin köreltilebileceğine inanmaktadır. Davison'ın makalesi içerisinde ele aldığı başka bir metinde vasiyetin, Ali ve Fuad Paşa'yı savunan ve yaptıklarını anlatan bir makale ya da broşür olarak değerlendirildiğini söylemekte ancak aniden yazı tarzı değiştirilerek vasiyete dönüştürüldüğünü belirtmektedir (1980, s. 217). Pek çok farklı açıdan metnin orijinalliğini inceleyen Davison, metnin orijinal yazarının daha az yetenekli ve itibarlı bir Avrupalı ve Ali Paşa'yı tanıyan Schneider olduğunu ve 1872'nin sonları 1873'ün başlarında Ali Paşa'nın vefatının ardından İstanbul'daki gazetelere satmak amacıyla ya da Mahmud Nedim'e muhalefet etmek amacıyla yazdığını düşünmektedir (1980, s. 219). Davison, yazarın her kimse Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ilişkilerinin doğasını, idari, ekonomik ve sosyal sorunlarını bildiğini, siyasi vasiyet kavramına aşina olduğunu ve Fransızca bildiğini söylemektedir (1980, s. 220).

Davison eserlerinde Mithat Paşa'nın Osmanlı dış ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir. Davison makalesinde, Mithat Paşa üzerinden Osmanlı İmparatorluğunun cevaplaması gereken üç önemli soruya dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki milliyetçiliğin egemen olduğu bir çağda çok uluslu ve ortak ulusal kimliğe sahip olmayan bir devlet nasıl kurtulabilirdi? İkincisi ise; Avrupa müdahalesinden nasıl kaçınılabileceği ve imparatorluğun bağımsızlığının ve egemenliğinin nasıl korunabileceği ve son olarak da en büyük rakip ve tehlike olan Rusya tehlikesi nasıl önlenebileceği ve büyük güçler arasındaki anlaşmazlıkların durdurulup durdurulamayacağı sorusudur (1986(1), s. 173). Davison eserlerinde bu dönemleri incelediğinde yine bu sorular etrafında dönemin sorunlarına cevaplar aramıştır. Bu dönemde Davison'ın da vurguladığı gibi Rusya'nın etkisi önemlidir. Öyle ki, bu dönemde Avrupa'nın etkisi hem Bâb-ı Âli'den hem de Saray'dan neredeyse yok olmuş, Rusya Büyükelçisi Ignatyev "Sultan Ignatyev" olarak anılır olmuştur (1986(1), s. 163-164). Davison'a göre Mithat Paşa aleni bir Rus taraftarı değildir ancak Rusya karşısında da değildir (1986(1), s. 164).

Eserlerinin Devletler ve Bölgeler Üzerinden İncelenmesi

İngiltere Üzerinden İncelenmesi

Davison'ın önemli değerlendirmelerinden biri de Birleşik Krallık ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler üzerinedir. Bu konuya "Britain, the International Spectrum, and the Eastern Question, 1827-1841 (1992)" adlı makalesinde yer vermiştir. Davison bu makalesinde hem Avrupa siyasetine hem de

Doğu Sorununa etraflica değinmektedir. Davison'a göre Avrupa siyasetini anlamak için Osmanlı İmparatorluğu'nu Baltalimanı Antlaşması'na götüren süreci iyi anlamamız gerekmektedir.

Makalesini beş soru üzerine inşa eden Davison, Britanya'nın Avrupa siyasetindeki yerinden, dönemsel olarak çıkarlarından Osmanlı'nın konumundan ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir. Bu makalesinde genel tespitleri Rusya'nın sıcak denizlere inmesinin Avrupa siyaseti açısından tehlikeli olduğu, İngiltere'nin Hint deniz yolunu korumak istediği ve Osmanlı'nın coğrafi büyüklüğü, ekonomik sorunları ve etnik çoğunluğu nedeniyle imparatorluğun gücünün zayıfladığıdır (1992, s. 19-20). 1800'lerde üç dünyanın olduğunu belirten Davison, İngiltere'nin ilk dünyada olduğunu, ikinci dünya olan Amerika Birleşik Devletleri'nde ticari üstünlüğün olduğunu ve üçüncü dünyanın üzerinde ise genel üstünlüğü ve etkinliği olduğunu belirtmektedir (1992, s. 16). Davison'ın İngiltere ile ilgili bu döneme dair önemli bir tespiti de İngiltere'nin hem Mısırfobik hem de Rusyafobik olduğu ama Türkofil olduğudur (1992, s. 26-27). Bunun nedeni ise hem Hint yolunun güvenliğinin sağlanması hem de Rusya'nın boğazlara inme isteğidir. Bunların olmasını engellemek için İngiltere'nin Osmanlı'yı desteklediğini, güçlendirdiğini, koruduğunu ve reforme ettiğini belirtmektedir (1992, s. 27). Makale, hem derli topludur hem de anlatım açısından çok zengindir. Ancak makalenin "Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi (2016)" kitabında yer alması gerektiğini düşünmekteyim. Elbette kitabın orijinal metni 1992 yılından önce yayınlansa da yeni basımlara eklenebileceğini düşünmekteyim.

Ortadoğu Üzerinden İncelenmesi

Ortadoğu'nun neresi olduğu tartışmalı bir konudur. Davison da "Ortadoğu neresidir?" sorusunun cevabını aramıştır. Bu konu ile ilgili "Where Is the Middle East? (1960)" adlı makalesini yazmıştır. Makalesinde Ortadoğu'nun net olarak nerede olduğuna dair fikir birliği olmadığını ancak çeşitli tahminler olduğunu belirtmiş ve "Çoğu kişi bildiğini iddia etse de Ortadoğu'nun nerede olduğunu kimse bilmiyor." diyerek soruya kısaca yanıt vermiştir (1960, s. 665). Davison'a göre bu karmaşanın sebeplerinden biri Ortadoğu ve Yakın Doğu'nun nasıl bir ilişki içerisinde olduğunun bilinmemesi ve Yakın Doğu'nun hala var olup olmadığının bilinmemesidir (1960, s. 665). Ancak Batı'nın üstünlüğünün kabulü ile Batı jargonunun egemen olmasıyla Batı'nın Ortadoğu sınırlarının kabul edildiğini belirtmektedir (1960, s. 666). Davison, Ortadoğu sınırlarının savaşlar, milliyetçilik akımları, isyanlar, imparatorlukların bölünmesi, sömürge faaliyetleri ve ticarete göre değiştiğini belirtmektedir. Davison Ortadoğu'nun neresi olduğuna dair çeşitli bölgeler söylese de keskin sınırlar çizmemiştir.

Rusya Üzerinden İncelenmesi

Davison'ın eserlerinde Osmanlı Rusya ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Hem makalelerinde hem de kitaplarında Rusya'ya geniş bir yer ayırmıştır. Konuya pek çok makale ve kitap bölümünde değindiği gibi, bunlardan ayrı olarak münhasıran bu konu üzerine yazılmış makale ve kitap bölümleri de mevcuttur.

Bu dönemde Rusya'nın asıl isteği sıcak denizlere inmek olmuştur. Davison eserlerinde bu düşünceye de değinmektedir. Davison'ın Osmanlı Rusya ilişkisine dair incelediği ana konulardan biri Küçük Kaynarca Antlaşması olmuştur. Bu konuya özellikle "Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi (2016)" kitabında ve "The Treaty of Kuchuk Kaynardja: a Note on Its Italian Text (1988(k))", makalesinde yer vermiştir.

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın resmî olarak üç dili vardır. Bunlar Türkçe, Rusça ve İtalyanca'dır. Davison, Batılı tarihçilerin Küçük Kaynarca Antlaşması'nı incelerken Fransızca ve İngilizce çevirisinden yararlandığını belirtmektedir (2016, s. 66). Davison, metnin orijinali üzerinden değerlendirilmesi ve çalışılması gerektiğini düşünmektedir. Aynı zamanda çevirilerdeki hatalar nedeniyle dönemin ve anlaşmanın yanlış değerlendirildiğine değinmektedir. Bu nedenle araştırma yapılırken -özellikle 7. ve 24. maddelerle ilgili- metnin İtalyanca'sına başvurulması gerektiğini belirtmektedir. Yazara göre Küçük Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Hristiyanlar üzerinde bir himayeyi kabul etmektedir ancak sınırlı bir çerçeve dâhilindedir (2016, s. 68). Davison'a göre 7. maddeye dayandırılarak Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan tüm Ortodoksları ya da Ortodoks Kiliselerini Rusya'nın koruyuculuğuna bırakmak "tamamıyla hayal ürünüdür" (2016, s. 69). 14. madde

ile alakalı da yazan Davison, burada bahsedilen kilisenin Rum değil Rus kilisesi olduğunu belirtmektedir (2016, s. 71). Osmanlı İmparatorluğu'nun iç hukukuna göre yeni bir kilise yapmak yasak olduğu için yeni bir kilise inşa edilmemiştir. Zaten antlaşmada vurgulanan da yeni bir kilise kurulması değil, Rus özelliklerine göre bir kilisenin düzenlenmesine karar verilmiştir (2016, s. 89). Ancak istenilen bu kilise hiçbir zaman kurulmamıştır. Davison'a göre kilisenin kurulmamasının iki nedeni olabilir. Bu nedenlerden ilki pratik güçlükler; diğeri ise, Rusların kendilerini Katolik devletlere eş değer yapan bir antlaşmayı yeterli bulmalarıdır (2016, s. 96).

Davison, 7. ve 14. maddelerdeki yanlış anlaşılmalara, "pek masum olmayan bir çeviri hatası" olduğunu düşünmektedir (2016, s. 76). Davison ileride bu alanda çalışmak isteyenler için "The Treaty of Kuchuk Kaynardja: a Note on Its Italian Text (1988(k))" makalesinin ekine Küçük Kaynarca Antlaşması'nın İtalyanca versiyonunu koymuştur. Bu makalenin "Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi (2016)" başlıklı kitabın yeni baskısına eklenmesinin orijinal antlaşma metninin değerlendirilebilmesi açısından önemli olduğunu düşünmekteyim.

Davison'ın eğildiği bir diğer konu da Girit İsyanı'dır. "Ottoman Diplomacy and the Ending in 1869 of the Crisis with Greece Caused by the Rebellion in Crete Of 1866-69 (1986(j))" makalesinde Davison, Girit sorununun başlangıcından, gelişiminden ve sonucundan bahsetmektedir. Davison'a göre, Osmanlı İmparatorluğu istemeyerek, Paris'teki uluslararası bir konferansa katılmış ve konferans alışılmadık bir şekilde Osmanlı lehine sonuçlanmıştır (1986(j), s. 1193). Davison'a göre Girit sorununun çözülmesiyle Doğu Sorunu'nun da büyük krizi, Osmanlı İmparatorluğu'na uygun bir şekilde çözülmüştür (1986(j), s. 1202). Davison'a göre Giritli isyancılar, özellikle Rusya ve Fransa olmak üzere Avrupalı güçlerden de hatırı sayılır bir yardım ve cesaret almıştır (1986(j), s. 1193). Ancak Davison'a göre anlaşmazlığın çözümünde şaşılacak nokta, Avrupa'nın Osmanlı içişlerine müdahalede bulunmamasıdır (1986(j), s. 1202).

Rusya, sadece Giritlileri değil (1986(j), s. 1193), aynı zamanda Slavları da ayaklandırmıştır. Davison "The Question of the Documents Called les Responsabilites (1990)" makalesinde Rusların Balkanlarda Slavları nasıl ayaklandırdığını ayrıntılı bir biçimde anlatmıştır. Davison, Rusların Pan-Slavik duyguyu körüklediğini, silah ve finansal destek sağlayarak Ortodoks Bulgar Kilisesine yardım ettiğini düşünmektedir (1990, s. 1545) ve silahları açık bir şekilde veremeyeceği için Rusya'nın bunları sandıklarda transfer ettiğini de eklemiştir.

Makalesinin devamında "Les Responsabilites" kitabının orijinal olup olmadığının cevabı arayan Davison'a göre, kitabın içeriği için "gerçekliği tartışmalı olsa da içerisinde yazanlar doğrudur" (1990, s. 1566). Kitabın doğru olduğunu düşünmesinin nedenlerinden biri, bu tip gizli yazışmaların arada sırada da olsa yazılı hale getirilmesi ve Rus İmparatorluğu'ndan yetkili birinin muhbir olma ihtimalidir (1990, s. 1551-1556-1557). Davison, bu dönemde Osmanlı Hariciyesindeki muhbirlerden belge satın alınmasına da rastlandığını belirtmektedir. Kitabın doğru olduğuna kanaat getirmesinin önemli diğer nedenleri de kitabın ayrıntılı bir şekilde Rus faaliyetlerini ve Balkanlardaki Pan-Slav hareketlerini tartışması, anlatılanların Rusların eylem tarzına ve Rusların Osmanlı ile karşı karşıya kaldığında izlediği Ortodoksluk politikasına uymasındadır (1990, s. 1550). Yazara göre kitabın doğruluğuna gölge düşüren taraf ise, eserin kusursuz bir Fransızca ile yazılmış olması ve tercüme eden kişiye dair bir bilgi bulunmamasıdır. Davison, yazarın siyasi nedenlerle Rus karşıtı yazılar yazan bir Polonyalı olduğunu düşünmektedir (1990, s. 1551).

Eserlerinin Doğu Sorunu Üzerinden İncelenmesi

Davison eserlerinde Doğu Sorunu'na çeşitli şekillerde değinmektedir. Davison'a göre, Tanzimat Fermanı, Baltalimanı Antlaşması ve 1841 Boğazlar Sözleşmesi Doğu Sorunu'nun temelleridir. Davison, bu üç yasal düzenlemenin hepsinin siyasi yönden; Baltalimanı Sözleşmesi'nin ise bir de ekonomik açıdan Doğu Sorunu'nun oluşmasına katkı sağladığını düşünmektedir (1992, s. 33). Davison'ın Doğu Sorunu'na değindiği bir başka eseri de "Ottoman Diplomacy at the Congress of Paris (1856) and Question of Reforms (1970(b))" makalesidir. Davison makalesinde Doğu Sorunu'nun genellikle Batı'nın bakış açısıyla ele alındığını belirtmektedir (1970(b), s. 580). Davison Doğu Sorunu'nun Türk bakış açısı ile ele alınması gerektiğini belirtmekte ve Doğu Sorunu'nun özünün de "Osmanlı

İmparatorluğu'nun bütünlüğü ve bağımsızlığı nasıl korunabilirdi? Dış müdahaleler nasıl önlenebilirdi" olduğunu söylemektedir (1970(b), s. 580). Doğu Sorunu'nun oluşmaması için birkaç tane yol olduğunu belirten Davison'a göre, güçlü bir ordunun ve donanmanın inşası, diplomasının kullanılması, pek çok alanda reformlar yapılması ve Rusya'nın Osmanlı'daki Rum Ortodoks tebaası üzerindeki hak iddiasından vazgeçmesi Doğu Sorunu'nun oluşmasını engelleyebilirdi (1970(b), s. 580-581). Davison Doğu Sorunu ile ilgili düşüncelerini Halil Paşa'nın düşüncelerini ele aldığı makalelerinde de vurgulamaktadır. Halil Paşa'nın 1867 yılında yazdığı memorandum üzerinden bu soruya cevap vermektedir. Halil Paşa yazdığı metinde Rusya'nın anti-Osmanlı politikasının sonucu olarak Girit İsyanı'nı anlatmakta, eğer Rusya hedeflerinde başarılı olursa, Rusya'nın İstanbul'u ele geçireceğini ve Osmanlı'yı küçük Hristiyan devletlerine ayıracağını düşünmektedir (1986(h), s. 58). Bu durum ise, Avrupa'da güç dengesini bozacaktır. Bu nedenle Halil Paşa, Batı odaklı çözümler getirmektedir. Davison'a göre bu döneme dair genel fikri, anayasal hükümetlerin sadece siyasi değil, iktisadi sorunları da çözeceği düşüncesidir (1986(h), s. 59). Bu dönemde Bâb-ı Âli tarafından atılan adımlar da Davison'ın fikri ile paralellik göstermektedir.

Eserlerinin Dönemin Nesnelere ya da Kurumları Üzerinden İncelenmesi

Davison, Osmanlı'da Batılılaşma ve modernleşme hamlelerini anlatırken çeşitli nesnelere ya da kurumlar üzerinden de anlatmaktadır. Bunlardan biri para sistemidir. Hazine krizi nedeniyle çıkartılan kaimenin 1862'de dolaşımdan kaldırılması, halkta büyük bir sevinç uyandırmıştır (2016, s. 98, 105). Taklit edilmesi kolay olduğu için piyasada, piyasaya sürülenden daha çok kaime vardı. Bâb-ı Âli, 1852'den sonra aşırı para basarak enflasyona neden olsa da Davison'a göre, kaimenin ilk kullanıldığı dönemde orta ölçüde başarılı olunmuştur (2016, s. 114).

Bir diğeri ise, telgraftır. Osmanlı'ya telgraf Batılılaşmanın bir yüzü olarak 1850'li yıllarda gelmiştir. Her ne kadar Sultan Abdülmecid, ilk telgraf hattının İstanbul-Edirne arasında kurulmasını istediye de, Davison'ın da belirttiği gibi savaşların yön göstericiliğiyle ilk hat, Kırım'ı Varna'ya birleştiren hat olmuştur (2016, s. 196). İstanbul'dan Paris'e ve Londra'ya gönderilen ilk mesaj ise, Rusya'nın kalesi gibi olan Sivastopol'ün düştüğü bilgisi olmuştur (2004, s. 162). Telgraf kullanımının çok yaygınlaşmasının nedenlerinden biri, telgraf teknolojisinin demiryolu ile posta gönderilmesine göre çok daha ucuz bir iletişim aleti olmasıdır. Davison da bu duruma değinmiş Lacoine'den "Türkiye, telgraf hatlarını kuran ama yol ve demiryolunun bilinmediği bir ülkedir" alıntısını yaparak durumu çok güzel bir şekilde özetlemiştir (2016, s. 214). Telgraf hatlarının döşenmesi sadece Osmanlı İmparatorluğu için önemli değildi. Aynı zamanda İngiltere için de önemliydi. İmparatorluğun geneline döşenecek telgraf hatları, hem Hint yolunun güvenliğini ve Hindistan ile iletişimin daha hızlı sağlanmasına olanak sağlayacaktı hem de Rusya'ya karşı önlem olacaktı (2016, s. 200). Osmanlı'nın günlük yaşamına giren telgraf, bilgilerin hızlıca aktarılmasına da olanak sağlıyordu. Telgraf sadece iletişim olanaklarını arttırmamış, aynı zamanda yeni bir zümrenin, yeni bir çalışma sahasının ve eğitimin doğmasına katkıda bulunmuştu. Davison, telgraf sayesinde kültürel Batılılaşmanın etkisine de eserinde geniş bir şekilde yer vermiştir. Telgrafın Osmanlı'da yaygın bir şekilde kullanılması, Osmanlı'yı hem uluslararası hem de ulusal yasalarda düzenlemeler yapmaya ittiğini belirten Davison, telgraf nedeniyle Osmanlı'nın uluslararası sözleşmelere taraf olmak durumunda kaldığını da belirtmiştir (2016, s. 217). Davison, telgrafın aynı zamanda bilgi aktarımındaki önemli rolüne de değinmiştir. Telgrafın coğrafi sınırları aştığını belirtmiş ve bu bağlamda telgrafın en önemli siyasi etkisinin de 1908'de Anayasa'nın yeniden ilan edilmek durumunda kalınmasını göstermektedir (2016, s. 220, 233). Böylelikle telgraf hem II. Abdülhamid'in istibdatını pekiştiren hem de ona son veren bir alet olarak tarihteki yerini almıştır. Davison, telgrafın Türkiye Cumhuriyeti Tarihi açısından önemine Mustafa Kemal Atatürk'ün "Kurtuluş Savaşı'nı telgraf telleri ile kazandık" sözünü de aktararak duruma netlik kazandırmaktadır (2016, s. 234).

Davison, Batılılaşmayı ve modernleşmeyi izlediği bir diğer kurum ise, eğitim sistemidir. Davison'a göre, Batılı eğitim, Osmanlı İmparatorluğu'na altı kanaldan gelmektedir. Bunlar; okumayla, yaşayarak ya da yazar ve şair çevresinden öğrenmeyle ilerleyen kişisel deneyimle, resmî okullar ve okul sistemleriyle, lise ve üniversitelerin kurulmasıyla, yabacıların ve misyonerlerin açtığı okullarla, Türklerin yurtdışında aldıkları eğitim ve yurt dışında eğitim gören azınlıkların aktardığı bilgilerle olmaktadır (2016, s. 238-250). Eserinde geniş bir şekilde Batılı tarzda eğitimi anlatan Davison,

Batılaşmış eğitimin geleneksel eğitime galip geldiğini belirtmektedir (2016, s. 251). Gayrimüslim okullarındaki ilerlemenin Türklerin kendi okullarında ilerleme isteğine neden olduğunu belirten Davison, “kabul edilen tek Batılı din, milliyetçilik inancıydı” diyerek okullarda verilen din eğitiminin azaldığını ve eğitim kurumlarının laikleşmeye başladığını belirtmiştir (2016, s. 251-252). Aynı zamanda eğitim nedeniyle sınıf katmanları arasında uçurumun açıldığını belirten Davison (2016, s. 253), hem eğitim hem de ekonomik nedenlere bağlayarak Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde de sınıf ayrımının olmadığını ama “derin sosyal uçurumlar” var olduğunu vurgulamıştır (Davison 2004, s. 11).

Eserlerinin Dönemin Koşulları Üzerinden İncelenmesi

Davison hilafet kurumuna da eserlerinde değinmiştir. II. Abdülhamid döneminde daha fazla önem kazanmış olan hilafet makamı, Tanzimat Döneminin ortalarında öne çıkmaya başlamıştır. Orta Asya Müslümanları Rus saldırılarına karşı İstanbul’dan destek istese de bu destek tam olarak sağlanamamıştır. Sultan Abdülaziz, halife olarak tanınmaktaydı ancak bu “içi boş bir onur”du (2005, s. 284). Bu dönemde Müslümanları tehdit eden tek unsur Rus İmparatorluğu değildi. Britanya da Hint Müslümanlarını tehdit etmekte ve Hint Müslümanları da padişaha cihad çağrısı yapmaktaydı (2005, s. 286). Ancak bu çağrılar da cevapsız kalmıştı. Pan-Slavizme karşı Pan-İslamizm oluşturulmaya çalışılsa da bu çağrılara İstanbul’dan yanıt gelmemişti. Ancak Müslümanları birbirine bağlama çağrısı, Arap Coğrafyasında karşılık bulmuş (2005, s. 287) ve II. Abdülhamid döneminin de temelini oluşturacak bir İslamcılık anlayışı da yine Tanzimat döneminin ortalarında yükselmeye başlamıştır. Davison eserlerinde hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde hilafet makamının etkisine değinirken Hindistan Müslümanlarını dışarıda tutmaktadır. Hiçbir eserinde Hint Müslümanlarına dair bir bilgi yoktur.

Davison’ın eserlerinde kelimelerin dönüşümleri rahatlıkla izlenmektedir. Osmanlı sözcük dağarcığına “vatan” kelimesi 1870’lerde milliyetçi bir tutumla girmeye başlamış ancak tam duygusal içeriğe kavuşmamıştır (2005, s. 202). Cumhuriyet Türkiye’sinde ise vatan kavramı artık milliyetçi bir hisle “anavatan ve ulus” anlamına gelmekteydi (2016, s. 343). Şimdi ise “vatan, millet” kelimeleri duygusal bir içeriğe sahiptir. Her ne kadar vatandaş kelimesi 1856 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu’nda kullanılmış olsa da (2016, s. 137) asıl manasını Cumhuriyetle beraber kazanmıştır. Bir diğeri ise “millet” kelimesidir. Dinî grupları temsil etme anlamında kullanılan “millet” artık tamamen yok olmuştur (2004, s. 167). Özellikle Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili eserleri incelendiğinde rahatlıkla görülebileceği gibi millet kelimesi artık “milliyetçilik” anlamına gelmektedir. Aynı zamanda dildeki değişim padişaha için kullanılan hitap cümlelerinde de görülmektedir. Örneğin Mehmed Cemil Paşa, Fransız Dışişleri Bakanı’ndan Sultan Abdülmecid’e “Müslümanların İmparatoru” şeklinde hitap edilmemesini istememiş, onun yerine “Osmanlı İmparatoru”, “Türk İmparatoru” ya da “İmparator Majesteleri” olarak hitap edilmesini istemiştir (1981(c), s. 1143).

Davison’ın eserlerinde vurguladığı bir diğere önemli nokta da yapılan reformların ve anayasa faaliyetlerinin halktan kopuk olmasıdır. Davison, 1876 Anayasası’nın askıya alınmasının önemli olduğunu belirtse de yeni anlayışın yok edilemeyeceğini söylemiştir (2005, s. 425). 1908 yılında anayasanın yeniden yürürlüğe girmesi de bu duruma örnek olmuştur. Davison, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reform, 1856-1876 (2005)” eserinde 1876 Anayasası’nın halktan kopukluğunu Beyrutlu Şeyh ile ilgili anlattığı anekdotla vermiştir. 1908 yılında ilan edilen anayasa ve reform hareketleri de yine halktan kopuktur. 1908 yılında 1876 anayasasının reform geçirdiğini belirtmekte ve yine halktan kopukluğu bir anekdotla anlatmaktadır. Bu anekdota göre, “1908’de Rıza Tevfik İstanbul’da bir grup hamala anayasayı anlatmaya çalışmaktadır. Hamallar Tevfik’e ‘Anayasanın ne olduğunu bize anlatın’ demiştir. Tevfik ise cevaben, ‘Anayasa o kadar harika bir şeydir ki onu bilmeyen eşektir’ demiş ve hamallar, ‘Biz eşeğiz’ diye bağırmıştır. Tevfik de cevaben, ‘O halde babalarınız da bilmiyordu, eşeklerin oğulları olduğunuzu söyleyin’” diye cevap vermiştir (1975, s. 7). Yani Davison’a göre hem Birinci Meşrutiyet’in hem de İkinci Meşrutiyet’in ilanı yerel halktan kopuktur ve anayasanın ilan edilip edilmediğinin önemi halk nezdinde çok azdır.

Eserlerinin Diploması Tarihi Üzerinden İncelenmesi

Davison'ın "Ottoman Embassies in Europe in the Nineteenth Century (1994)" makalesi ise gerek içeriği gerek genel bilgileri net bir şekilde vermesiyle XIX. yüzyıl Osmanlı diploması tarihi açısından doyurucu bir eserdir. Davison'ın bu eserin önemli bir özelliği de derinlemesine olmasa da Osmanlı'nın kültür yaşamından izler taşımasıdır (1994, s. 1437-1440). Aynı zamanda eserinde salnamelerin yetersizliğini de eleştiren Davison, elçilerin hayatı üzerine çalışacak kişiler için kaynak da önermiştir. Çalışmanın kaynakçası geniş olmasına rağmen verdiği bilgiler ileri bir okuma için yetersizdir. Bu makalenin tamamlayıcısı ise "The Modernization of Ottoman Diplomacy in the Tanzimat Period (1981(e))" makalesi olmuştur. XIX. yüzyılda diplomasının öneminin arttığına değinen Davison, İmparatorluğun güçsüzlüğü nedeniyle Avrupalı devletlere karşı İmparatorluğun savunulmasının ana silahlarından biri olarak diplomasıyı görmüştür (1981(e), s. 1141). Davison'a göre bu dönemde dışarıdaki silah diploması, içerideki silah ise Avrupa müdahalesinden kaçınmak için 1876 Anayasasıdır (1986, s. 167). Tanzimat döneminden itibaren devletin İslamî özelliğine daha az vurgu yapıldığını belirten Davison, bu dönüşümün elçilik bazında da gerçekleştiğini belirtmektedir (1981(e), s. 1142). Davison makalesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun dış ilişkilerindeki eylemlerine ve diplomatlarına rehberlik eden beş ilke bahsetmektedir. Beş ilke incelendiğinde tespitlerinin ne kadar isabetli olduğu göze çarpmaktadır. Davison'a göre izlenen bu beş ilke "1914 öncesine kadar, İmparatorluğun ömrünü uzatmaya ve onu uluslararası devlet sisteminde daha rahat ve kabul edilebilir bir katılımcı haline getirmeye yardımcı" olmuştur (1981(e), s. 1151). Her iki eserin içerdiği genel bilgiler nedeniyle makalelerin "Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi" kitabına konulması gerektiğini düşünmekteyim. Böylece kitabın girişindeki Türk tarihi anlatısı ile XIX. yüzyıl Osmanlı diploması tarihi birleşecek ve kitabın zemini daha da sağlamlaşacaktır.

Eserlerinin Modernleşme Üzerinden İncelenmesi

Davison, hem Osmanlı hem de Türkiye modernleşmesi ile yakından ilgilenmiştir. Hem Osmanlı İmparatorluğu'na hem de Türkiye Cumhuriyeti'ne yabancıların katkı kanallarını ayrıntılı bir şekilde inceleyen Davison, William Schorher'in "Kritik bir eşik noktası aşıldığında, toplumun modernleşme dürtüsü dış etkiler kadar hatta daha fazlası ile modernleşmiş yerli unsurlardan gelir" düşüncesine katılmaktadır (2016, s. 143). Davison, Türk modernleşmesinin başarısında, batıda eğitim alan modernleşmeci yöneticilerin etkisi olduğunu düşünmektedir (2016, s. 143). Osmanlı sosyal hayatına dair kısa bilgiler veren Davison, bu bilgileri Müslüman Hristiyan eşitliği konusunu çeşitli kıyafet kodları ve yaşam alanları üzerinden anlatmaktadır (2016, s. 166-167). Tanzimat Fermanı'yla Osmanlı milliyetçiliği ciddi bir biçimde ifade edilmiş, yani millet sınırlarının ortadan kaldırılacağı söylenmiştir (2016, s. 133).

Tanzimat Fermanı ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda eşitlik resmen ilan edilmişti. Herhangi birine aşağılayıcı ya da kırıcı olacak bir terminoloji kullanmak yasaklanmış ve hatta Davison'a göre eşitlik adına isim takmak dahi yasaklanmıştır (2016, s. 169). Davison'a göre İmparatorlukta uzun süredir devam eden eşitlik propagandalarının başarıya ulaşmamasının nedenlerinden biri, Osmanlı devlet adamlarının değil tam tersine Hristiyanların çoğunun bu eşitlik propagandalarının başarısız olmasının istemesinin olduğunu düşünmektedir (2016, s. 177). Bu duruma Girit'i örnek veren Davison, istenilenin eşitlik değil Yunanistan'la birleşmek ya da özerklik olduğunu düşünmektedir (2016, s. 177). Davison, resmî bir Müslüman-Hristiyan eşitliği isteğinin Türkler arasında dirençle karşılaşmasını doğal bulmakta ve bu direncin kişilere, zamana ya da bölgeye göre değiştiğini ifade etmektedir (2016, s. 184). Davison'a göre yerel halkın Tanzimat Fermanı'na ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu'na dair düşüncesi, bu fermanların Hristiyanlara karşı verilen tavizler olarak görüldüğü yönündedir. Davison'a göre bu durum da halk arasında eşitsizliğe yol açmaktaydı (2016, s. 190).

DAVISON'IN TÜRK VE TÜRKİYE ALGISI

Davison sadece Osmanlı modernleşmesi ile değil, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti modernleşmesi üzerine de çalışmalar yapmıştır. Davison'ın bu eserlerinde görülen ortak özellik, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına ve hızlı bir şekilde modern Batılı bir devlete dönüşmesine karşı hissedilen

hayranlıktır. Davison aynı zamanda eserlerinde Türkleri sevdiğini de hissettirmektedir ve yurtdışındaki “Türkler, kötü ve barbardır” algısını yıkmaya çalışmıştır. Yazara göre Türkler; “kibardır ve başkalarının duygularını incitmek istemez ve sabırlıdırlar. Değişimi teşvik etmek ya da değişim için yardım etmeye çalışmak yerine bir şeylerin değişmesini beklerler” diye düşünmekte ve “Gerçek Türkiye imajı, en iyi şekilde insanlarıyla iletişime geçmekle aktarılabilir” diye eklemektedir (1981(f), s. 5). Eserlerinde Türkiye Cumhuriyeti için vurguladığı ortak tema, ağır şartları içeren Sevr Antlaşması’nı kabul etmediği ve milliyetçilik temelinde küllerinden yeniden doğduğudur. Davison Türkiye için; “Cet animal est très méchant; quarit on l’attaque, il se défend.”¹ lafzını aktararak durumu çok güzel özetlemiştir (2016, s. 117).

Davison’a göre yeni Türkiye Cumhuriyeti; Türk milliyetçiliğine dayanan, esareti asla kabul etmeyen, yabancı hakimiyetinden ve müdahalelerinden bağımsız, milli egemenlik ilkesine dayanan, eşitlerle eşit olan, uluslararası istikrarı savunan, diğer gelişmekte olan ülkeler için rol model olan, irredantizmi kontrol altına alan, barışçıl dış ilişkileri teşvik eden, güçler ayrılığına dayanan, modern hukuk sistemine ve demokratik seçimlere dayanan meclise sahip bir devlettir (1953, s. 324-325, 330, 344; 1981(f), s. 3; 1973, s. 50; 1978, s. 170, 173; 2004, s. 166; 2016, s. 359, 363). Davison’a göre Türkiye, 1918’den önce de 1919’dan sonra da egemen bir devlet ve eşitler arasında eşit olmak istemiştir ve yalnızca askeri yenilenmeyle değil, aynı zamanda modernleşmeyle de ayakta kalmaya çalışmıştır (2016, s. 117).

Davison, 1923-1938 arası dönemi “Atatürk’ün Türkiye’si” olarak adlandırmaktadır. Yazara göre modern Türkiye’yi kuran Mustafa Kemal Atatürk, “İmparatorluğun kafasını kesmiş ama aynı zamanda inşa etmiştir” (2016, s. 368). Bu dönemde yapılan reformlara “Kısa Türkiye Tarihi” adlı eserinde kısaca yer vermiştir. Bu dönemde Atatürk’ün temel çabasının devleti şekillendirmek, devleti Batı uygarlığına erişecek şekilde laikleştirmek ve devletin sistemler üzerindeki kontrolünü pekiştirmek olarak tanıtmıştır (2004, s. 162). Modernleşme çabaları Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamış ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde hızlanarak devam etmiştir. Davison’a göre İmparatorluğun genç Türkiye Cumhuriyeti’ne ilk mirası II. Meşrutiyet’dir. Diğer mirasları ise Vaka-i Hayriyye’den başlayıp Tanzimat Dönemi ile devam eden ve II. Abdülhamid döneminde de etkisini sürdüren kurum, kuruluşlar ve fikirlerdir (2016, s. 342).

Atatürk’ün başarılarını küçümseyenler ya da yetersiz görenler için Davison “Yeni oluşumu hem kavram hem de kurum olarak elindekilerin üzerine inşa etmiş olması, Mustafa Kemal’in başarılarını küçültmez” demiş ve özellikle de 1920’lerde gerçekleştirilenlerin uygarlık adına yapıldığını belirtmiştir (2016, s. 342, 369).

Türklerin daima iyi bir savaşçı olduğunu vurgulayan Davison, Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde de bu durumun devam ettiğini belirtmiş ve “Kore’deki performansın, bu konuda şüpheye yer bırakmadığını” söylemiştir (1973, s. 168). Türkiye Dış Politikası, revizyonist yerine barışçıl bir dış politika izlemiştir. Bunun istisnalarından biri Kıbrıs Barış Harekati’dır. Yazar, Kıbrıs Barış Harekati’ni Türkiye’nin imajını en çok etkileyen olay olarak görmüş ve etnik grupların durumu istismar ederek, olumsuz bir imaj yaratmak amacıyla Türklerin de etnik gruplara zulmeden eski imajını hatırlattığını belirtmiştir (1981(f), s. 4). Ancak Davison Kıbrıs Barış Harekati ile ilgili ayrı bir makale yazmamış, sadece eserlerinde kısaca değinmiştir.

SONUÇ YERİNE

Roderic Davison uzun meslek hayatı boyunca pek çok eser yayınlamıştır. Eserlerinde genel olarak birbirine benzer konuları işlese de farklılaştırmayı başarmıştır. Yazarı diğer yazarlardan ayıran belki de en önemli özelliği anlatımının sade ve dilinin yalın olmasıdır. Eserlerini büyük bir titizlikle hazırladığı belli olan Davison, bütün eserlerinde geniş bir kaynakça kullanmıştır. Kaynakçalarını ayrı bir makale şeklinde okuyucularıyla da paylaşan yazar, kaynakçalarının ve kaynaklarının güvenilirliği konusunu da tartışmıştır. Yazarın meslek hayatı boyunca benzer konularda ilerlemesi ve yazarın dili, okuyucusuna kendisini tanıtmaktadır. Davison’ın eserleri tematik başlıklar altında rahatlıkla toplanabilmektedir. Yazarın bu şekilde başlıklarda toplanarak anlatılması aynı zamanda yazarın düşüncelerindeki tutarlılığı

¹ Bu hayvan çok tehlikelidir; saldırdığında kendini savunur.

bizlere göstermektedir. Çalıştığı konuları ileri dönemlerde yeni kaynaklarla tekrardan çalışması yazarın ilgilendiği konuya bağlılığının ve konuya çeşitli yönlerden farklı zaman aralıklarında eğildiğinin de bir sembolü olup Davison'ı diğer yazarlardan ayırmaktadır.

Davison'u diğer yazarlardan ayıran önemli bir özelliği ise ilk yazıları ile son yazıları arasında yöntem ve düşünce farklılıklarının olmamasıdır. Yazarın ismi bilinmese dahi yazının kendisine ait olduğu anlaşılabilir. Çalışmalarında nitel araştırma yöntemlerini kullanan yazar hem birincil hem de ikincil kaynakları etkin bir şekilde kullanmaktadır. Yazarın bir diğer önemli özelliği de hem dipnotlarda hem de ana metinde ilgili konularla alakalı eksik literatürden bahsetmesi ve araştırmacıları eksik literatürü doldurmaya çağırmasıdır. Davison, dipnotlarında incelediği konuları genişleten ve okuyuculara dipnotlarda çeşitli ek kaynaklar öneren bir yazardır. Yazarın eserlerinde kullandığı temel argümanlar ve konular vardır. Davison, döneminin diğer yazarları gibi oryantalist bir tutum takınmamıştır. Eserleri incelendiğinde tartışmalı olan çeşitli konulara çalışmalarında yer vermemiştir. Kıbrıs meselesi ya da Ermeni Tehciri gibi konularda eserler vermeyen Davison, aynı zamanda cumhuriyet Türkiye'sine de eleştirel gözle bakmamıştır.

KAYNAKÇA

- Davison, H. R. (1960). Where Is The Middle East?. *Foreign Affairs*, Vol. 38, No. 4. ss. 665-675.
- Davison, H. R. (1975). The Post-Prandial Musings Of A Historian Who Has Been Working In The Ottoman Archives: Presidential Address. *Middle East Studies Association Bulletin*, Vol. 10, No. 1, ss. 1-10.
- Davison, H. R. (1979). The Secret Report On The Congress Of Berlin. *Tarih Dergisi*, vol.32, 1979, ss.639-652.
- Davison, H. R. (1981(g)). Halil Şerif Paşa, Ottoman Diplomat And Statesman. *Osmanlı Araştırmalar II* içinde, (ss. 203-221). İstanbul.
- Davison, H. R. (1986(h)). Halil Şerif Paşa: The Influence Of Paris And The West On An Ottoman Diplomat. *Osmanlı Araştırmalar VI* içinde, (ss. 47-65). İstanbul.
- Davison, H. R. (1986(ı)). Midhat Paşa And Ottoman Foreign Relations. *Osmanlı Araştırmalar V* içinde, (ss. 161-173). İstanbul.
- Davison, H. R. (2004). *Kısa Türkiye Tarihi*. (Çev. Duru Mehmet Burak). Ankara: Babil Yayınları.
- Davison, H. R. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform 1856-1876*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Agora Yayınları.
- Davison, H. R. (2016). *Osmanlı Türk Tarihi: 1774-1923 Batı Etkisi*. (Çev. Mehmet Moralı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Davison, H. R. (Ağustos, 1991). The Last Class Of The Term: Summarizing Western Civ. *The History Teacher*, Vol. 24, No. 4, ss. 471-473.
- Davison, H. R. (Ekim, 1976). Longevity In Memoir Titles Concerning The Ottoman Empire. *Turkish Studies Association Bulletin*, Vol. 1, No. 1, ss. 4-6.
- Davison, H. R. (Eylül, 1970(b)). Ottoman Diplomacy at the Congress of Paris (1856) and Question of Reforms. *VII. Türk Tarih Kongresi Kongre Kitabı* içinde, II. Cilt, (ss. 580-586). Ankara.
- Davison, H. R. (Eylül, 1981(e)). The Modernization Of Ottoman Diplomacy In The Tanzimat Period. *IX. Türk Tarih Kongresi Kongre Kitabı* içinde, II. Cilt, (ss. 1141-1151). Ankara.
- Davison, H. R. (Eylül, 1984). Why Would Âli Pasha Promise To Support A Child In France Named Aali?. *Turkish Studies Association Bulletin*, Vol. 8, No. 2, ss. 1-4.
- Davison, H. R. (Eylül, 1986(j)). Ottoman Diplomacy And The Ending In 1869 Of The Crisis With Greece Caused By The Rebellion In Crete Of 1866-69. *X. Türk Tarih Kongresi Kongre Kitabı*, içinde IV. Cilt, (ss. 1193-1203). Ankara.

- Davison, H. R. (Eylül, 1990). The Question Of The Documents Called Les Responsabilites. *XI. Türk Tarih Kongresi Kongre Kitabı* içinde, VI. Cilt, (ss. 1543-1568). Ankara.
- Davison, H. R. (Eylül, 1994). Ottoman Embassies In Europe In The Nineteenth Century. *XII. Türk Tarih Kongresi Kongre Kitabı*, içinde IV. Cilt, (ss. 1421-1441). Ankara.
- Davison, H. R. (İlkbahar, 1992). Britain, The International Spectrum, And The Eastern Question, 1827-1841. *New Perspectives on Turkey*, Vol. 7: Special Issue Title: The 1838 Convention and Its Impact, ss. 15 – 35.
- Davison, H. R. (Kasım, 1988(k)). The Treaty Of Kuchuk Kaynardja: A Note On Its Italian Text. *The International History Review*, Vol. 10, No. 4, ss. 611-621.
- Davison, H. R. (Mart, 1981(f)). The Image Of Turkey n The West, In Historical Perspective. *Turkish Studies Association Bulletin*, Vol. 5, No. 1, ss. 1-6.
- Davison, H. R. (Mayıs, 1978(c)). Ottoman Documents In The National Archives İn Washington. *Turkish Studies Association Bulletin*, Vol. 2, No. 4, ss. 1-2.
- Davison, H. R. (Nisan, 1980). The Question Of Ali Pasa's Political Testament. *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 11, No. 2, ss. 209-225.
- Davison, H. R. (Ocak, 1988l). Jamal Al-Din Afghani: A Note On His Nationality And On His Burial. *Middle Eastern Studies*, Vol. 24, No. 1, ss. 110-112.
- Davison, H. R. (Sonbahar, 1973). The Turkish Republic: Fifty Years Of Peace. *World Affairs*, Vol. 136, No. 2, ss. 164-180.
- Davison, H. R. (Sonbahar, 1978(d)). The Records Of The American Peace Society. *World Affairs*, Vol. 141, No. 2, Celebrating 150 Years of the American Peace Society, ss. 177-182.
- Davison, H. R. (Şubat, 1970(a)). State Of The Art Vı: Ottoman History (Post-1789). *Middle East Studies Association Bulletin*, Vol. 4, No. 1, ss. 1-14.
- Davison, H. R. (Yaz, 1953). Middle East Nationalism: Lausanne Thirty Years After. *Middle East Journal*, Vol. 7, No. 3, ss. 324-348.